

**ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ**

**РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА
(Інформаційно–аналітичний дайджест)**

Випуск 3 (2021)

(липень–вересень 2021 р.)

Київ – 2021

УДК 341:061.1ЄС

Р45

СЕРІЯ «РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА»

*Серію рекомендовано до друку (опублікування на сайті)
Вченою радою Інституту законодавства
Верховної Ради України (Протокол № 9 від 26 жовтня 2006 р.)*

Реферативний огляд європейського права: інформаційно–аналітичний дайджест / Вип. 3 (2021) (лип. – вер. 2021 р.) – К., 2021. – 48 с.

Серію «Реферативний огляд європейського права» запроваджено в Інституті законодавства Верховної Ради України з метою оперативного системного інформування державних органів, наукових установ та громадськості щодо прийняття європейських законодавчих актів, розвитку європейської правової доктрини та практики Європейського суду з прав людини.

Серію розраховано на народних депутатів України, депутатів місцевих рад, працівників секретаріатів комітетів і фракцій Верховної Ради України, помічників–консультантів народних депутатів України, а також фахівців, які працюють у сфері адаптації національного законодавства до норм європейського права.

УДК 341:061.1ЄС

© Інститут законодавства Верховної Ради України, 2021

РЕЗЮМЕ ВИПУСКУ

У першому розділі реферативного огляду подаються анотації новоухвалених актів Ради Європи. У зазначений період її увагу привернули, зокрема, ситуація в Афганістані, питання міграційного тиску на кордонах Латвії, Литви та Польщі з Білоруссю, поєднання дослідницької політики та охорони навколишнього середовища, проблеми клімату та міграції, боротьба із нерівністю у праві на безпечне довкілля, затвердження керівних принципів щодо обсягу депутатських імунітетів, якими користуються члени Парламентської Асамблеї, гуманітарні наслідки конфлікту між Вірменією та Азербайджаном тощо.

Серед нових документів ЄС, огляду яких присвячено другий розділ, – акти про: заснування Європейського фонду морського господарства, рибальства та аквакультури, заснування Фонду внутрішньої безпеки, впорядкування заходів щодо прискорення реалізації трансєвропейської транспортної мережі, порядок проведення транскордонних платежів у Союзі тощо.

Третій розділ присвячено практиці Європейського суду з прав людини за скаргами проти України. За липень – вересень 2021 року вони стосувалися порушення прав громадян на свободу на особисту недоторканість (ст. 5), справедливий суд (ст. 6) та права на мирне володіння своїм майном (ст. 1 Протоколу № 1) тощо.

Четвертий розділ присвячений відображенню сучасних трендів реалізації принципів демократії у порядку денному Конференції про майбутнє Європи.

ЗМІСТ

<i>ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ АБРЕВІАТУР ТА ТЕРМІНІВ</i>	6
<i>I. АКТИ РАДИ ЄВРОПИ</i>	8
<i>ДОКУМЕНТИ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ АСАМБЛЕЇ</i>	8
<i>Резолюція 2403 від 30 вересня 2021 р. «Ситуація в Афганістані: наслідки для Європи та регіону»</i>	8
<i>Резолюція 2404 (2021) від 30 вересня 2021 р. «Інструментальний міграційний тиск на кордонах Латвії, Литви та Польщі з Білоруссю»</i>	9
<i>Резолюція 2402 (2021) від 29 вересня 2021 р. «Дослідницька політика та охорона навколишнього середовища»</i>	9
<i>Резолюція 2401 (2021) від 29 вересня 2021 р. «Клімат та міграція»</i>	10
<i>Резолюція 2400 (2021) від 29 вересня 2021 р. «Боротьба із нерівністю у праві на безпечне, здорове та чисте довкілля»</i>	11
<i>Резолюція 2399 (2021) від 29 вересня 2021 р. «Кліматична криза та верховенство права»</i>	13
<i>Резолюція 2396 (2021) від 29 вересня 2021 р. «Укріплення права на здорове довкілля: необхідність посилення дій Ради Європи»</i>	14
<i>Резолюція 2392 (2021) від 27 вересня 2021 року «Керівні принципи щодо обсягу депутатських імунітетів, якими користуються члени Парламентської Асамблеї»</i>	15
<i>Резолюція 2391 (2021) від 27 вересня 2021 р. «Гуманітарні наслідки конфлікту між Вірменією та Азербайджаном / Нагірно-Карабахський конфлікт»</i>	17
<i>II. ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ</i>	20
<i>Регламент (ЄС) 2021/1139 Європейського Парламенту та Ради від 7 липня 2021 року про заснування Європейського фонду морського господарства, рибальства та аквакультури і внесення змін до Регламенту (ЄС) 2017/1004</i>	20
<i>Регламент (ЄС) 2021/1149 Європейського Парламенту та Ради від 7 липня 2021 року про заснування Фонду внутрішньої безпеки</i>	21
<i>Регламент (ЄС, Євратом) 2021/1163 Європейського Парламенту від 24 червня 2021 р. про регулювання порядку виконання обов'язків омбудсмена (Статут Європейського</i>	

<i>омбудсмена) та скасування Рішення 94/262/ЄОВС ЄС, Євратом</i>	<i>21</i>
<i>Директива (ЄС) 2021/1187 Європейського Парламенту та Ради від 7 липня 2021 року про впорядкування заходів щодо прискорення реалізації трансєвропейської транспортної мережі (TEN-T).....</i>	<i>22</i>
<i>Регламент (ЄС) 2021/1230 Європейського Парламенту та Ради від 14 липня 2021 року про транскордонні платежі у Союзі (кодифікація).....</i>	<i>23</i>
III. ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА СКАРГАМИ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	25
<i>Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Гуменюк та інші проти України» від 22 липня 2021 року (Заява № 11423/19).....</i>	<i>25</i>
<i>Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Берлізев проти України» від 08 липня 2021 року (Заява № 43571/12).....</i>	<i>29</i>
<i>Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Сілі проти України» від 08 липня 2021 року (Заява № 42903/14).....</i>	<i>33</i>
<i>Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Нечай проти України» від 01 липня 2021 року (Заява № 15360/10).....</i>	<i>40</i>
IV. РОЗВИТОК ДОКТРИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА	45
<i>Конференція про майбутнє Європи – відображення сучасних трендів реалізації принципів демократії.....</i>	<i>45</i>

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ АБРЕВІАТУР ТА ТЕРМІНІВ

ДЄС, Договір про ЄС – Договір про Європейський Союз.

ДФЄС – Договір про функціонування Європейського Союзу.

Євратом – Європейське Співтовариство з атомної енергії.

Європейська Рада – міждержавна складова Європейського Союзу, до якої входять глави держав чи урядів країн – членів ЄС та Голова Європейської Комісії. Європейська Рада збирається щонайменше двічі на рік під головуванням керівника держави чи уряду держави-члена, що головує в Раді.

Європейське Співтовариство (Співтовариство) – засноване згідно з Римським договором 1957 р. З 1993 р. цей термін було витіснено із загального вжитку терміном «Європейський Союз», тепер він застосовується для позначення міждержавного об'єднання держав-членів, які утворюють Європейський Союз.

Європейський Суд, ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини.

Європейські Співтовариства – Європейське Співтовариство з Атомної Енергії, Європейське Співтовариство з вугілля та сталі, а також Європейське Економічне Співтовариство. Внаслідок їх злиття у 1967 р. цими трьома Співтовариствами керують єдині інституції, тому часто їх узагальнено називають «Європейське Співтовариство». Відколи у 2002 р. Європейське Співтовариство з вугілля та сталі припинило існування, фактично залишилося два Європейських Співтовариства.

ЄКПЛ – (Європейська) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

ЄП – Європейський Парламент. Одна з семи інституцій Європейського Союзу (ст. 13 Консолідованої версії Договору про ЄС від 2010 р.). Є Асамблеєю представників держав – членів ЄС, обирається прямим загальним голосуванням.

ЄС – Європейський Союз. Заснований згідно з Договором про Європейський Союз 1993 р. (інші назви – Маастрихтський договір, Договір про ЄС або ДЄС) зі змінами, внесеними Лісабонським договором від 13.12.2007 р.

КМ (Комітет міністрів) – Комітет міністрів Ради Європи.

Комісія, ЄК (Європейська Комісія) – одна з семи інституцій Європейського Союзу згідно з Договором про Європейський Союз зі змінами, внесеними Лісабонським договором від 13.12.2007 р.

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

ПАРЄ – Парламентська Асамблея Ради Європи.

Рада (Рада ЄС) – одна з семи інституцій Європейського Союзу.

РЄ – Рада Європи.

I. АКТИ РАДИ ЄВРОПИ

ДОКУМЕНТИ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ АСАМБЛЕЇ

Резолюція 2403 від 30 вересня 2021 р. «Ситуація в Афганістані: наслідки для Європи та регіону»¹

Парламентська Асамблея висловлює глибоку стурбованість ситуацією в Афганістані після військового відходу Сполучених Штатів Америки та її союзників і партнерів по НАТО, а також повернення талібів до влади, що відкрило фазу політичної невизначеності, в якій триває застосування насильства та назріває громадянська війна.

Першим і головним завданням має бути вирішення гуманітарної кризи, яка впливає на життя мільйонів людей через поєднання затяжного військового конфлікту, постійних посух та пандемії Covid-19. У цьому контексті Асамблея вітає міжнародну конференцію, організовану Організацією Об'єднаних Націй у Женеві (13-14 вересня 2021 р.).

Асамблея шкодує, що, незважаючи на одностайні та неодноразові заклики міжнародного співтовариства та перші публічні заяви талібів, тимчасовий уряд не є ні всеохоплюючим, ні представницьким. Асамблея вважає, що лише уряд, який відображає політичне, релігійне та етнічне різноманіття Афганістану, включаючи жінок, має брати участь у справжньому процесі примирення.

Асамблея розглядає створення особливого, надійного, незалежного мандату Організації Об'єднаних Націй з моніторингу порушень прав людини в Афганістані як найкращого способу збирати об'єктивну систематичну інформацію на місцях.

Асамблея закликає, серед іншого, працювати над досягненням скоординованого та узгодженого реагування стосовно Афганістану, активізувати зусилля щодо надання гуманітарної допомоги Афганістану, продовжити евакуацію іноземних громадян і афганців

¹ Resolution 2403 (2021) The situation in Afghanistan: consequences for Europe and the region. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29527/html>

та докласти додаткових зусиль для забезпечення координації та ефективності операцій евакуації тощо.

Резолюція 2404 (2021) від 30 вересня 2021 р. «Інструментальний міграційний тиск на кордонах Латвії, Литви та Польщі з Білоруссю»²

Парламентська Асамблея стурбована ситуацією, що склалася з гібридними атаками білоруської влади. В свою чергу, це призвело до посилення тиску на міграцію та надання притулку на кордоні Білорусі з Латвією, Литвою та Польщею.

Асамблея засуджує будь-яку інструменталізацію мігрантів, біженців та шукачів притулку державами в політичних цілях.

Асамблея із занепокоєнням відзначає, що нещодавні прибуття мігрантів та шукачів притулку створили значні виклики для Латвії, Литви та Польщі, обтяжуючи їх можливості прийому мігрантів та біженців.

Однак Асамблея нагадує про зобов'язання всіх держав-членів Ради Європи дотримуватись прав людини та гуманітарних принципів та законодавства щодо біженців. Державам-членам слід надавати необхідну гуманітарну допомогу людям, які потребують захисту, звертаючи особливу увагу на становище вразливих груп населення, включаючи сім'ї з малими дітьми, дітей без супроводу, людей з інвалідністю та особливими потребами.

Асамблея вважає, що ефективне управління кордонами держав-членів Ради Європи має супроводжуватися адекватною реакцією на права шукачів притулку. Національне законодавство щодо управління кордоном повинно повністю відповідати міжнародному праву, зокрема Європейській конвенції з прав людини та Конвенції про статус біженців.

Резолюція 2402 (2021) від 29 вересня 2021 р. «Дослідницька політика та охорона навколишнього середовища»³

Порядок денний ООН у сфері сталого розвитку на період до 2030 року зобов'язує всі країни вжити “термінових заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його впливом” (ціль 13), тоді як

² Resolution 2404 (2021) Instrumentalised migration pressure on the borders of Latvia, Lithuania and Poland with Belarus. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29537/html>

³ Resolution 2402 (2021) Research policies and environment protection. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29525/html>

Паризька угода закликає скоротити викиди парникових газів для досягнення кліматичної нейтральності до другої половини цього століття. Парламентська Асамблея стурбована тим, що, незважаючи на значні досягнуті результати, поточна політика та рівень зусиль держав-членів Ради Європи залишаються нижче того, що потрібно для досягнення цього результату.

Зміна клімату, а також поступове виснаження ресурсів, які надмірно експлуатуються, можуть спровокувати трагічні наслідки для сотень мільйонів людей, особливо найбільш уразливих, та підірвати соціальну згуртованість, демократичну стабільність та мир у всіх регіонах світу. Саме наукові дослідження можуть запропонувати інноваційні рішення, необхідні для протидії зuboжінню планети та проблеми зміни клімату, а також для забезпечення сталого розвитку нашого суспільства.

Щоб врятувати планету, світову економічну систему доведеться докорінно змінити. Необхідно переглянути економічну модель, яка занадто сильно залежить від надмірного споживання, а саме: переглянути звички споживання; розробити екологічно чисті транспортні системи; реорганізувати житлові приміщення та побудувати менш енергоємні будинки. За допомогою індивідуальної поведінки кожного та вибору способу життя можна допомогти стримати попит на енергію.

Асамблея закликає переглянути свою політику в галузі досліджень, інновацій та розвитку, щоб надати найвищий пріоритет розвитку зеленої економіки відповідно до мети досягнення вуглецевого (кліматичного) нейтралітету до 2050 року.

Резолюція 2401 (2021) від 29 вересня 2021 р. «Клімат та міграція»⁴

Парламентська Асамблея глибоко стурбована негативним впливом зміни клімату на життя мільйонів людей у Європі та за її межами.

Якщо глобальне потепління триватиме то це призведе до затоплення прибережних територій та дельт, остаточного зникнення багатьох островів, збільшення територій, що постраждають від посухи та опустелювання. Це явище буде

⁴ Resolution 2401 (2021) Climate and migration. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29524/html>

дестабілізувати ситуацію у світі та може призвести до економічної напруги, конфліктів і навіть війни.

Тому ми повинні негайно діяти, щоб запобігти масовому переміщенню населення через зміну клімату та сприяти тим, хто мігрує, вижити та гідно жити у своїх країнах-перебування. Роблячи це, ми також повинні пам'ятати про необхідність зробити все можливе, щоб забезпечити право людини на безпечне, чисте, здорове та стійке довкілля.

Асамблея вітає Підсумкову декларацію, прийняту у лютому 2020 року на Конференції високого рівня з питань охорони навколишнього середовища та прав людини, що проходила під егідою грузинського головування у Комітеті міністрів.

Резолюція 2400 (2021) від 29 вересня 2021 р. «Боротьба із нерівністю у праві на безпечне, здорове та чисте довкілля»⁵

У своїй Програмі з навколишнього середовища Організація Об'єднаних Націй заявляє, що «права людини не можуть бути використані без безпечного, чистого та здорового навколишнього середовища; а стале екологічне управління не може існувати без встановлення та поваги до прав людини». Цей зв'язок між правами людини та навколишнім середовищем все більше визнається, і право на здорове довкілля в даний час викладено у понад 100 конституціях по всьому світу. Незважаючи на це, Верховний Комісар Організації Об'єднаних Націй з прав людини підрахував, що принаймні три людини на тиждень гинуть, захищаючи екологічні права, в той час як багато інших зазнають утисків, залякувань, криміналізації та вимушені покинути своє місце проживання.

Парламентська Асамблея нагадує 17 цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй із заявленою амбіцією «покінчити з бідністю, захистити планету, покращити життя та перспективи кожного». Вона також посилається на актуальність статей 2 та 8 Європейської конвенції з прав людини, які визначають право на життя та право на повагу до приватного та сімейного життя, а також на зобов'язання, які беруть на себе держави-члени Ради

⁵ Resolution 2400 (2021) Combating inequalities in the right to a safe, healthy and clean environment. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29523/html>

Європи шляхом приєднання до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату 1992 року та ратифікації Паризької угоди 2015 року.

Асамблея звертає увагу на Конвенцію Організації Об'єднаних Націй 1998 року про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з екологічних питань (Орхуська конвенція), яка стосується законодавства щодо навколишнього середовища та спрямована на підтримку "екологічної демократії".

Асамблея також нагадує преамбулу Паризької угоди: «Сторони повинні, вживаючи заходів щодо вирішення проблем зміни клімату, поважати, сприяти та враховувати свої відповідні зобов'язання щодо прав людини, права на здоров'я, прав корінного населення, місцевих громад, мігрантів, дітей, інвалідів, права на розвиток, а також гендерну рівність, розширення прав і можливостей жінок та рівність між поколіннями».

Асамблея розглянула деякі питання, пов'язані зі зміною клімату та його наслідками у своїх останніх текстах, включаючи Резолюцію 2210 (2018) «Зміна клімату та виконання Паризької угоди» та Резолюцію 2307 (2019) «Правовий статус "кліматичних біженців"». Впевнені, що для забезпечення права на безпечне, здорове та чисте довкілля для всіх мають бути впроваджені більш сильні міжнародні норми, законодавство та санкції. У цьому контексті Асамблея вітає прийняття Підсумкової декларації у лютому 2020 року на Конференції високого рівня з питань охорони навколишнього середовища та прав людини, що проходила під егідою грузинського головування Комітетом міністрів. Декларація закликає до загальноєвропейських правових стандартів оновлення у світлі нагальних екологічних викликів, що спровокували зміну клімату.

Асамблея закликає впроваджувати та зміцнювати механізми фінансової допомоги від "багатих" до "бідних" країн, передбачені Конвенцією ООН про біологічне різноманіття 1992 року, включаючи додаткові зобов'язання щодо розвинених країн згідно з Рамковою конвенцією про зміну клімату 1992 року, зокрема, зобов'язання надавати фінансову допомогу країнам, що розвиваються, та передавати технології; посилювати та впорядковувати механізми чистого розвитку Кіотського протоколу 1997 року з метою скорочення викидів парникових газів;

посилювати виконання зобов'язань розвинених країн допомагати країнам, що розвиваються, згідно з Паризькою угодою 2015 року, зокрема шляхом впровадження статті 9 Паризької угоди і т.д.

Резолюція 2399 (2021) від 29 вересня 2021 р. «Кліматична криза та верховенство права»⁶

Тридцятирічні доповіді Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) допомогли встановити широкий науковий консенсус щодо тяжкості кліматичної кризи, визнаючи, що під впливом людини відбулися незворотні зміни. Ми стикаємося з місцевим, національним, регіональним та глобальним викликом, який вимагає від кожного зіграти свою роль.

Рада Європи та Парламентська Асамблея мали нагоду дуже рано вжити заходів для боротьби з цією загрозою. Асамблея посилається на Принцип 1 Стокгольмської декларації (1972 р.), де зазначається: «Людина має фундаментальне право на свободу, рівність та належні умови життя, у середовищі такої якості, яке дозволяє гідне життя та добробут, і вона несе урочисту відповідальність за охорону та покращення довкілля для теперішнього та майбутніх поколінь».

Асамблея також нагадує, що хоча Європейська конвенція з прав людини не містить прямого посилання на право людини на здорове довкілля, Європейський суд з прав людини встановив, що за певних обставин держави-учасниці мають позитивні зобов'язання щодо вжиття розумних та адекватних заходів для захисту прав осіб, якщо їхній добробут може постраждати від забрудненого довкілля.

Асамблея має намір, відповідно до зобов'язань, узятих державами-членами Ради Європи в контексті Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Паризької угоди, сприяти розвитку стійкості клімату на європейському континенті. У ньому підкреслюється, що будь-які заходи, спрямовані на те, щоб забезпечити наше суспільство протистояти впливу та загрозам глобального потепління, повинні відповідати принципам верховенства права.

⁶ Resolution 2399 (2021) The climate crisis and the rule of law. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29518/html>

Асамблея закликає держави-члени Ради Європи сприяти верховенству права та застосовувати прозорий, підзвітний і демократичний законодавчий процес для реалізації мети “чистих нульових викидів” на основі достовірних планів щодо виконання зобов’язань із стримування глобального підвищення температури відповідно до мети Паризької угоди.

Резолюція 2396 (2021) від 29 вересня 2021 р. «Укріплення права на здорове довкілля: необхідність посилення дій Ради Європи»⁷

Глобальне бачення сучасного захисту прав людини значно змінилося за останнє десятиліття.

Парламентська Асамблея зазначає, що вже у Стокгольмській декларації Конференції Організації Об’єднаних Націй з навколишнього середовища 1972 р. люди прямо пов’язували охорону навколишнього середовища та права людини першого покоління, побічно посиляючись на право на здорове довкілля. З тих пір близько половини країн світу визнали право на здорове довкілля у своїх конституціях, включаючи 32 держави-члени Ради Європи. Право на здорове довкілля також визнається через низку регіональних та універсальних міжнародних угод.

Асамблея вважає, що європейське бачення сучасного захисту прав людини може стати еталоном для укріплення екологічних прав людини у 21 столітті. Поки що це бачення обмежувалося цивільними та політичними правами, закріпленими в Європейській конвенції з прав людини та протоколах до неї, та соціально-економічним правам, визнаними у Європейській соціальній хартії.

Асамблея зазначає, що Конвенція не містить жодного конкретного посилання на охорону навколишнього середовища, і тому Європейський суд з прав людини (далі - «Суд») не може достатньо ефективно розглядати це право людини нового покоління. Заклик Асамблеї до дій, зокрема у Рекомендації 1885 (2009) «Розробка додаткового протоколу до Європейської конвенції з прав людини щодо права на здорове довкілля», на жаль, не був виконаний Комітетом міністрів.

⁷ Resolution 2396 (2021) Anchoring the right to a healthy environment: need for enhanced action by the Council of Europe. URL: <https://pace.coe.int/pdf/a1a2a7f0cde9d4423de566e20335704d29cf4be34aa45a8c38616ecd18fa80c0/resolution%202396.pdf>

Резолюція 2392 (2021) від 27 вересня 2021 року «Керівні принципи щодо обсягу депутатських імунітетів, якими користуються члени Парламентської Асамблеї»⁸

Члени Парламентської Асамблеї користуються наднаціональним режимом депутатської недоторканності, що передбачений Статутом Ради Європи та Генеральною угодою про привілеї та імунітети 1949 р. Його можна охарактеризувати як “європейський” депутатський імунітет. Цей режим пропонує функціональний захист за межами національних кордонів і відкриває можливості парламентських дій відповідно до місії, яку покликана виконати Парламентська Асамблея.

Парламентська Асамблея нагадує, що вона регулярно переглядає механізм захисту своїх членів, беручи до уваги зміни чи виклики, з якими стикаються національні парламенти.

Незважаючи на те, що 70-річна система імунітету не еволюціонувала в офіційних текстах, Асамблея прагнула вдосконалити її шляхом послідовних резолюцій, щоб адаптувати до реальності роботи її членів та враховувати діяльність, пов'язану із парламентською дипломатією. Вона має міцну правову основу для забезпечення ефективного захисту своїх членів, водночас, уникнути зловживань.

Асамблея зазначає, що при впровадженні системи захисту своїх членів важливо уточнити сферу застосування чинних положень та встановити чіткі та об'єктивні критерії, що дозволяють привілеям та імунітетам служити інституційним цілям, одночасно запобігаючи можливим зловживанням парламентаріями в особистих цілях.

Асамблея нагадує, що як Група держав проти корупції (GRECO) у 2017 році, так і Незалежний слідчий орган щодо звинувачень у корупції у Парламентській Асамблеї у 2018 році рекомендували доповнити режим імунітету та уточнити його за допомогою набору критеріїв, для запобігання використанню імунітетів та привілеїв у разі реальних підозр у корупційній діяльності.

⁸ Resolution 2392 (2021) Guidelines on the scope of the parliamentary immunities enjoyed by members of the Parliamentary Assembly. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29484/html>

Тому Асамблея вважає за доцільне прийняти Керівні принципи щодо обсягів депутатських імунітетів, якими користуються члени Асамблеї, з метою уточнення застосування чинних правил, передбачених Статутом Ради Європи, Генеральною угодою про привілеї та імунітети Ради Європи та її Додатковим протоколом. Ці настанови не створюють нових прав та привілеїв. Правила узагальнюють вітчизняну практику, вводять принципи та тлумачення, встановлені європейськими судами, та надають практичну інформацію для того, щоб спростити розгляд позовів щодо імунітету та забезпечити захист від зловживань. Прийнятий документ забезпечить послідовне застосування режиму привілеїв та імунітетів у всіх державах-членах.

Крім того, Асамблея вважає, що з огляду на абсолютний та вічний характер імунітету, гарантованого статтею 14 Генеральної угоди про пільги та імунітети, правило 73.6 Регламенту слід доповнити, щоб дозволити колишнім членам Асамблеї подати прохання про захист своїх імунітетів та привілеїв стосовно висловленої думки чи голосування, здійсненого при виконанні ними своїх функцій як членів Асамблеї.

Тому Асамблея вирішує:

1 прийняти Керівні принципи щодо обсягу депутатських імунітетів, якими користуються члени Асамблеї, і відповідно додати наступний новий підпункт d. до правила 73.6 Регламенту:

"Керівні принципи щодо обсягів депутатських імунітетів, якими користуються члени Парламентської Асамблеї, додаються до цих Правил процедури як додатковий текст";

2 замінити друге речення правила 73.6 таким:

"Член або колишній член може звернутися з проханням до Президента Асамблеї захистити його імунітети та привілеї".

Крім того, Асамблея зазначає, що переважна більшість її членів не знають про режим захисту та про обсяги наданих їм імунітетів. Тому вважає за необхідне підвищувати обізнаність про існуючі механізми серед членів Асамблеї.

Нарешті, Асамблея нагадує про важливість недоторканності, яку мають її члени при здійсненні своїх функцій для безперебійного функціонування Парламентської Асамблеї, і,

посилаючись на Резолюцію 1325 (2003) «Імунітет членів Парламентської Асамблеї», Резолюцію 2087 (2016) та Рекомендацію 2083 (2016) «Введення санкцій проти парламентаріїв» нагадує державам-членам про їхні існуючі зобов'язання; закликає їх забезпечити ретельне виконання своїх зобов'язань за Статутом та Генеральною угодою про привілеї та імунітет Ради Європи та Додатковим протоколом до неї.

Резолюція 2391 (2021) від 27 вересня 2021 р. «Гуманітарні наслідки конфлікту між Вірменією та Азербайджаном / Нагірно-Карабахський конфлікт»⁹

Парламентська Асамблея висловлює жаль з приводу трагічних гуманітарних наслідків конфлікту між Вірменією та Азербайджаном / Нагірно-Карабахський конфлікт. Це конфлікт, який спричинив два великі спалахи війни, першу з кінця 1991 р. до 1994 р. та 6-тижневу війну у 2020 р.

Асамблея розглядала багато аспектів конфлікту, зокрема у Резолюції 1047 (1994) та Рекомендації 1251 (1994) «Конфлікт у Нагірному Карабасі», у Резолюції 1416 (2005) «Конфлікт навколо Нагірно-Карабахської області, про яку йшлося на Мінській конференції ОБСЄ».

Асамблея нагадує, що як Вірменія, так і Азербайджан взяли на себе зобов'язання після вступу до Ради Європи у січні 2001 року використовувати лише мирні засоби врегулювання конфлікту. Вона глибоко шкодує, що це спільне зобов'язання залишалось невиконаним усі ці роки, оскільки переговори між Вірменією та Азербайджаном за останні три десятиліття не дали жодного відчутного результату. Тому 6-тижнева війна 2020 року є порушенням цих зобов'язань і Рада Європи повинна належним чином вирішити цю проблему.

Асамблея зазначає, що остання 6-тижнева війна була припинена Тристоронньою заявою від 9-10 листопада 2020 року, підписаною Президентом Азербайджанської Республіки, Прем'єр-міністром Республіки Вірменія та Президентом Російської Федерації. Вона вважає, що Тристороння заява містить основні

⁹ Resolution 2391 (2021) Humanitarian consequences of the conflict between Armenia and Azerbaijan / Nagorno-Karabakh conflict. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29483/html>

елементи припинення вогню та створює основу для вирішення багатьох гуманітарних наслідків конфлікту.

Асамблея приголомшена кількістю людей, які загинули або зникли безвісти під час 6-тижневої війни: повідомляється, що понад 3 900 вірменських та 2 900 азербайджанських військових загинули або пропали безвісти, повідомляється про 163 вірменських та 548 азербайджанських цивільних жертв та близько 243 вірмен та 7 азербайджанців, що зникли безвісти. Асамблея вітає та заохочує зусилля обох сторін встановити та обміняти загиблих та визнає цінний внесок Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ) та російських миротворців. Вона також знає про близько 3 890 азербайджанців та 1 000 вірмен, доля яких лишається невідомою ще з часу війни 1991-1994 років, і шкодує, що у цих справах не було досягнуто щонайменшого прогресу. Вона пропонує обом сторонам відновити роботу на рівні міжурядової комісії за сприянням МКЧХ.

Асамблея зазначає, що згідно зі статтею 8 Тристоронньої заяви «має бути здійснений обмін військовополоненими». Однак Асамблея із занепокоєнням відзначає повідомлення Європейського суду з прав людини, надіслане Комітету міністрів Ради Європи 16 березня 2021 року стосовно 188 вірмен, які нібито були захоплені Азербайджаном (деякі з них повернуті до Вірменії). У зв'язку з цим Асамблея:

1. зазначає, що згідно з Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими та Женевською конвенцією про захист цивільних осіб під час війни, як Азербайджан, так і Вірменія мають обов'язкові зобов'язання щодо репатріації військовополонених та звільнення цивільних осіб без затримок після припинення активних бойових дій;

2. вважає, що чітким наміром статті 8 Тристоронньої заяви був обмін усіма затриманими особами без розрізнення щодо статусу, присвоєного тією чи іншою стороною;

3. глибоко стурбована долею близько 30 вірмен, яких нібито бачили, знімали або фотографували в полоні, не вказуючи їх місцезнаходження. Асамблея занепокоєна твердженнями Вірменії про те, що ці особи зазнали насильницьких зникнень і, можливо, були вбиті;

4. закликає владу Азербайджану прискорити розслідування цього питання та надати відповідну інформацію Європейському суду з прав людини та Вірменії;

5. вітає нещодавнє звільнення 15 вірмен 12 червня 2021 року та подальше звільнення 15 осіб 3 липня 2021 року, в результаті чого загальна кількість репатрійованих перевищила 100;

6. залишається стурбованою умовами утримання близько 48 вірмен, захоплених після тристоронньої заяви, які все ще перебувають у полоні, більшість з яких пройшли або проходять прискорені кримінальні процеси, що може підняти питання справедливого судового розгляду відповідно до Європейської конвенції з прав людини;

7. закликає азербайджанську владу негайно звільнити всіх полонених та повернути їх до Вірменії;

8. закликає Європейський комітет з питань запобігання катуванням та нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню здійснити спеціальний візит, незважаючи на те, що МКЧХ має регулярний доступ.

Асамблея стурбована багатьма заявами про злочини, військові злочини та інші протиправні дії, висунуті проти Вірменії та Азербайджану під час 6-тижневої війни. Вона відзначає окремі справи та міждержавні спори, подані до Європейського суду з прав людини, у тому числі Вірменією проти Азербайджану 18 жовтня 2020 року (№ 422521/20) та проти Туреччини 9 травня 2021 року (№ 43517/20), та Азербайджаном проти Вірменії 26 жовтня 2020 року (47319/20).

II. ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Регламент (ЄС) 2021/1139 Європейського Парламенту та Ради від 7 липня 2021 року про заснування Європейського фонду морського господарства, рибальства та аквакультури і внесення змін до Регламенту (ЄС) 2017/1004¹⁰

Цей Регламент передбачає заснування Європейського фонду морського господарства, рибальства та аквакультури ("EMFAF"), що буде здійснювати діяльність у період з 1 січня 2021 р. по 31 грудня 2027 р. Термін діяльності EMFAF узгоджується з тривалістю дії багаторічних фінансових рамок 2021-2027 рр.

Регламент визначає пріоритети діяльності Європейського фонду, бюджет, правила фінансування Союзом та надання допомоги підприємствам держав-членів у секторі рибальства і аквакультури.

Фонд має за мету сприяти впровадженню морської політики Союзу, підвищити ефективність екологічного захисту морських живих ресурсів, сталому розвитку акваторій, переробці та збуту продуктів рибальства, сприяючи продовольчій безпеці в Союзі, розвитку "зеленої економіки" тощо.

Регламент містить 5 додатків, що уточнюють повноваження Фонду та порядок його фінансування.

Цей Регламент набирає чинності на наступний день після його опублікування в Офіційному віснику Європейського Союзу.

¹⁰ Regulation (EU) 2021/1139 of the European Parliament and of the Council of 7 July 2021 establishing the European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund and amending Regulation (EU) 2017/1004. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2021.247.01.0001.01.ENG

Регламент (ЄС) 2021/1149 Європейського Парламенту та Ради від 7 липня 2021 року про заснування Фонду внутрішньої безпеки¹¹

Цей Регламент передбачає створення Фонду внутрішньої безпеки на період дії багаторічних фінансових рамок на 2021-2027 роки.

Регламент визначає цілі діяльності Фонду та заходи щодо їх реалізації, форми фінансування Союзом та правила надання такого фінансування.

Політичною метою діяльності Фонду є сприяння забезпеченню високого рівня безпеки в Союзі, зокрема шляхом запобігання та боротьби з тероризмом та радикалізацією, організованою злочинністю та кіберзлочинністю, допомагаючи та захищаючи жертв злочинів.

Регламент містить 8 додатків, що уточнюють повноваження Фонду та порядок його фінансування.

Цей Регламент набирає чинності з дня його опублікування в Офіційному віснику Європейського Союзу.

Регламент (ЄС, Євратом) 2021/1163 Європейського Парламенту від 24 червня 2021 р. про регулювання порядку виконання обов'язків омбудсмена (Статут Європейського омбудсмена) та скасування Рішення 94/262/ЄОВС ЄС, Євратом¹²

Цей Регламент визначає положення та загальні вимоги, що регулюють виконання функцій Омбудсмена згідно Статуту Європейського омбудсмена.

Омбудсмен є повністю незалежним у виконанні своїх обов'язків і діє без будь-якого попереднього дозволу.

Основним завданням діяльності Омбудсмена є допомога у виявленні недоліків в діяльності установ та органів Союзу, за винятком Суду Європейського Союзу.

¹¹ Regulation (EU) 2021/1149 of the European Parliament and of the Council of 7 July 2021 establishing the Internal Security Fund. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1149>

¹² Regulation (EU, Euratom) 2021/1163 of the European Parliament of 24 June 2021 laying down the regulations and general conditions governing the performance of the Ombudsman's duties (Statute of the European Ombudsman) and repealing Decision 94/262/ECSC, EC, Euratom. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1163>

Жодні дії будь-якого іншого органу чи особи не можуть бути предметом скарги до Омбудсмена.

У разі необхідності Омбудсмен вносить рекомендації, пропозиції Парламенту щодо вирішення поставлених питань.

Будь-яка фізична чи юридична особа, яка проживає або має місце реєстрації у державі-члені, може безпосередньо або через депутата Європейського Парламенту подати скаргу до Омбудсмена щодо порушень. У скарзі має бути чітке посилання на її об'єкт та особу скаржника. Скаржник може вимагати, щоб скарга в цілому або її частини залишалися конфіденційними.

Регламент встановлює строки, порядок подання та розгляду скарги, порядок прийняття рішення за скаргою тощо.

Цей Регламент набирає чинності на двадцятий день після його опублікування в Офіційному віснику Європейського Союзу.

Директива (ЄС) 2021/1187 Європейського Парламенту та Ради від 7 липня 2021 року про впорядкування заходів щодо прискорення реалізації трансєвропейської транспортної мережі (TEN-T)¹³

Ця Директива застосовується до процедур надання дозволів, необхідних для виконання:

а) проєктів, що є частиною розділів основної мережі, визначених у Додатку до Директиви;

(б) інших проєктів визначених відповідно до статті 44 (1) Регламенту (ЄС) № 1315/2013, загальною вартістю понад 300 000 000 євро;

(в) за винятком проєктів, що стосуються виключно нових технологій та інновацій у розумінні статей 31 та 33 цієї Директиви.

Ця Директива також застосовується до публічних закупівель у транскордонних проєктах, що підпадають під сферу застосування цієї Директиви.

Держави-члени можуть прийняти рішення застосовувати цю Директиву до інших проєктів у основній мережі та всеохоплюючій

¹³ Directive (EU) 2021/1187 of the European Parliament and of the Council of 7 July 2021 on streamlining measures for advancing the realisation of the trans-European transport network (TEN-T). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021L1187>

мережі, включаючи проекти, що стосуються виключно нових технологій та інновацій, зазначених у пункті 1.

Якщо згідно з національним законодавством існують спеціальні процедури надання дозволів на пріоритетні проекти, держави-члени, без шкоди для цілей, вимог та строків чинності цієї Директиви, забезпечують, щоб проекти, що підпадають під дію Директиви, оброблялися відповідно до цих процедур. Це не перешкоджає державам-членам перевіряти конкретні процедури надання дозволів на обмежену кількість проектів з метою оцінити їх потенційне поширення на інші проекти, без необхідності застосовувати такі процедури до проектів, що підпадають під дію цієї Директиви.

Ця Директива набирає чинності на двадцятий день після її опублікування в Офіційному віснику Європейського Союзу.

Регламент (ЄС) 2021/1230 Європейського Парламенту та Ради від 14 липня 2021 року про транскордонні платежі у Союзі (кодифікація)¹⁴

Регламент встановлює правила щодо транскордонних платежів та прозорості платежів за конвертацію валют у межах Союзу.

Регламент застосовується до транскордонних платежів відповідно до положень Директиви (ЄС) 2015/2366, які здійснюються в євро або національних валютах держав-членів, які повідомили про своє рішення щодо застосування цього Регламенту.

Цей Регламент не поширюється на платежі, які здійснюються постачальниками платіжних послуг за власний рахунок або від імені інших постачальників платіжних послуг.

Цей Регламент набирає чинності на двадцятий день після його опублікування в Офіційному віснику Європейського Союзу.

Регламент (ЄС) 2021/1529 Європейського Парламенту і Ради від 15 вересня 2021 року про визначення заходів для допомоги кандидатам на вступ до ЄС¹⁵

¹⁴ Regulation (EU) 2021/1230 of the European Parliament and of the Council of 14 July 2021 on cross-border payments in the Union (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1230>

¹⁵ Regulation (EU) 2021/1529 of the European Parliament and of the Council of 15 September 2021 establishing the Instrument for Pre-Accession assistance (IPA III). URL: <https://eur->

Регламент прийнято з метою збереження ефективності діяльності Союзу у рамках планування та надання зовнішньої допомоги не членам Союзу на період між 2021 і 2027 роками.

Бенефіціарами допомоги можуть бути лише держави, що планують вступ до ЄС як повноправних членів. Метою надання допомоги є підтримка процесу вступу.

Держава, яка подала заявку на вступ до Союзу, може стати членом Союзу лише тоді, коли буде підтверджено, що вона повністю відповідає критеріям встановленим на Копенгагенській Європейській Раді в червні 1993 р. ("Копенгагенські критерії"), і за умови, що Союз має можливість інтегрувати нового члена. Копенгагенські критерії передбачають стабільність державних інститутів, які гарантують демократію, верховенство права, високий рівень захисту прав людини, забезпечення поваги та захисту національних меншин, ефективне функціонування ринкової економіки, а також здатність брати на себе не тільки права, але й зобов'язання за договорами, включаючи досягнення цілей політичного, економічного та валютного характеру тощо.

Політика розширення Союзу є стратегічною інвестицією у мир, безпеку, стабільність та процвітання в Європі і дозволяє Європейському Союзу мати кращі позиції для вирішення глобальних викликів. Він також забезпечує розширення економічних та торговельних можливостей на взаємну користь Союзу та держав-членів, що прагнуть, одночасно забезпечити поступову трансформацію бенефіціарів. Перспектива членства в Союзі має потужний перетворюючий ефект, заклавши позитивні демократичні, політичні, економічні та суспільні зміни.

Процес розширення побудований на встановлених критеріях. Кожен бенефіціар оцінюється. Оцінка досягнутого прогресу та виявлення недоліків мають на меті надати стимули та вказівки бенефіціарам, зазначеним у Додатку I, для проведення необхідних далекосяжних реформ.

Цей Регламент набирає чинності з дня його опублікування в Офіційному віснику Європейського Союзу.

ІІІ. ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА СКАРГАМИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Гуменюк та інші проти України» від 22 липня 2021 року (Заява № 11423/19)¹⁶

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

Ст. 6 «Право на справедливий суд»;

Ст. 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя».

Обставини справи

Провадження по справі розпочато за заявою суддів Верховного Суду України, які скаржаться на те, що їм було незаконно заборонено виконувати свої посадові обов'язки внаслідок судової реформи та внесення законодавчих змін 2016 року. У зв'язку з цим заявники скаржаться на те, що їхнє право на доступ до суду відповідно до пункту 1 статті 6 та їхнє право на повагу до приватного життя відповідно до статті 8 було порушено.

У період між 1994 та 2008 роками заявники були обрані на посади суддів Верховного Суду України (далі – ВСУ) на невизначений термін.

У 2015 році Президент України розпочав роботу над стратегією реформування судової влади, яка включала як модернізацію законодавства, так і прийняття змін до Конституції України. Проект змін до Конституції обговорювався з Венеціанською комісією. У своєму висновку CDL-AD (2015) 027 від 26 жовтня 2015 року Венеціанська комісія підтримала запропоновані зміни до Конституції України щодо судової системи.

2 червня 2016 року парламент України ухвалив зміни до Конституції України щодо правил, що регулюють організацію та функціонування національної судової системи (Закон України № 1401, що набрав чинності 30 вересня 2016 року). Згідно з новою

¹⁶ Judgment of the European Court of Human Rights in case of GUMENYUK v. UKRAINE. (Application no. 11423/19) URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-211125>

редакцією пункту 3 статті 125 Конституції, «Верховний Суд» (далі - ВС) є вищим судом в судовій системі України.

Одночасно зі змінами до Конституції 2 червня 2016 року парламент прийняв Закон «Про судоустрій і статус суддів» (№ 1402), який набрав чинності 30 вересня 2016 року. Новий закон мав на меті оптимізувати судову систему та запровадити відповідні механізми оновлення суддівського складу, щоб задовольнити суспільний попит на справедливу судову систему в Україні.

На відміну від попереднього законодавства, що було чинне до 2016 року, згідно з яким ВСУ не мав повноважень касаційного розгляду (вони були передані до вищих спеціалізованих судів у результаті попередньої судової реформи), Закон про судоустрій 2016 року передбачає, що ВС, серед інших повноважень, знову виконуватиме функцію касаційного перегляду (Ст. 36 § 2).

Глава XII Закону про судоустрій 2016 року «Прикінцеві та перехідні положення», передбачає, серед іншого, створення ВС та призначення суддів ВС за результатами конкурсу (§ 4); існуючий ВСУ та три касаційні суди діють у межах своїх повноважень, визначених процесуальним законодавством, до того часу, поки ВС не почне функціонувати, а відповідне процесуальне законодавство, що регулює провадження у ВС, набуде чинності (§ 6); існуючий ВСУ та три касаційні суди припиняють свою діяльність і підлягають ліквідації у порядку, встановленому законом (§ 7); а судді судів, які підлягають ліквідації (включаючи ВСУ), мають статус, права та гарантії, визначені попереднім законом про статус суддів (§ 7) та право брати участь у конкурсі до ВС (§ 14).

3 жовтня 2016 року пленарне засідання ВСУ оскаржило положення Конституційного Суду щодо Закону про судоустрій 2016 року, що стосується припинення діяльності ВСУ та створення нового ВС. ВСУ стверджував, серед іншого, що перешкода суддям виконувати свої судові функції шляхом ліквідації ВСУ буде суперечити Конституції.

7 листопада 2016 року Вища кваліфікаційна комісія суддів ("ВККС") оголосила конкурс на 120 посад суддів для ВС. У конкурсі взяли участь 846 кандидатів. Серед кандидатів було 17 суддів ВСУ (на той час у ВСУ було 21 суддів). Усі претенденти,

крім другого заявника, брали участь у конкурсі, але жоден з них не пройшов конкурс.

За результатами конкурсу були обрані нові судді та призначені до складу ВС. 15 грудня 2017 року ВС розпочав роботу.

21 червня 2018 року державний реєстратор вніс до Державного реєстру юридичних осіб відомості про те, що ВСУ перебуває у процесі ліквідації. Перший заявник, діючи від імені ВСУ, оскаржив цей захід, але 8 листопада 2018 року Окружний адміністративний суд м. Києва відмовив у задоволенні позову через відсутність повноважень у першого заявника. 11 березня 2019 року та 30 березня 2020 року, відповідно, Шостий апеляційний адміністративний суд та ВС залишили цю постанову без змін.

2 серпня 2018 року ВККС оголосила повторний конкурс на ще сімдесят вісім посад суддів ВС. Конкурс був завершений у 2019 році. П'ятеро членів Вищої ради правосуддя (далі – ВРП) подали заявки, і четверо з них досягли успіху.

18 лютого 2020 року Конституційний Суд розглянув справу, розпочату 3 жовтня 2016 року пленарним засіданням ВСУ. Конституційний Суд встановив, що згідно з Конституцією існує лише один вищий судовий орган і що він був перейменований з «Верховного Суду України» на «Верховний Суд». Крім того, було встановлено, що з огляду на принцип незмінності суддів, судді «старого» ВСУ мають продовжувати виконувати свої функції як судді «нового» ВС.

У червні 2020 року законопроект № 3711 був внесений до парламенту з пропозицією зарахувати суддів ВСУ до складу ВС. Станом на червень 2021 року цей закон ще не прийнятий, і заявники не змогли відновити свої обов'язки суддів Верховного суду.

За словами Уряду, Ліквідаційна комісія ВСУ регулярно пропонувала виплачувати всі зарплати заявникам відповідно до розмірів, визначених на підставі попереднього закону про статус суддів, як це передбачено перехідними положеннями Закону про судоустрій 2016 року. Ліквідаційна комісія виплатила заявникам розміри їхньої заробітної плати та повідомила їх про це. Згідно з наявною у Суді інформацією, заявники, однак, не збиралися стягувати ці суми.

20 червня 2018 року ВККС видала рекомендації щодо переведення заявників до різних апеляційних судів.

Одна із заявниць (пані Г. Канигіна) подала позов проти ВККС, оскаржуючи рекомендацію щодо її переведення. 27 серпня 2018 року ВС, виступаючи судом першої інстанції, відхилив позов як неприйнятний, вважаючи, що пані Канигіна не мала права оскаржувати рекомендацію з огляду на той факт, що Вища рада правосуддя (далі – ВРП)) ще не прийняла рішення на основі цієї рекомендації.

20 та 29 листопада 2018 року ВРП відхилила вищезазначені рекомендації, не розглянувши їх по суті, зазначивши, що ці апеляційні суди припинили свою діяльність через реструктуризацію. На момент прийняття такого рішення п'ятеро членів ВРП брали участь у другому конкурсі до складу нового Верховного Суду.

Рішення Суду:

Суд одноголосно приєднується до заперечення Уряду на підставі правила шести місяців, яке стосувалося допустимості скарги заявників про нібито відсутність доступу до суду (пункт 1 статті 6), та відхиляє це заперечення після перевірки по суті;

Суд одноголосно оголошує скарги щодо доступу до суду (пункт 1 статті 6) та права на повагу до приватного життя (стаття 8) прийнятними, а решту заяви – непринятною;

Суд одноголосно постановляє, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо права заявників на доступ до суду;

Суд одноголосно постановляє, що мало місце порушення статті 8 Конвенції;

Суд одноголосно постановляє: (а) держава – відповідач має сплатити кожному заявнику протягом трьох місяців з дати набрання законної сили рішення відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 5000 євро (п'ять тисяч євро) плюс будь-який податок, який може бути підлягає стягненню, як компенсацію моральної шкоди, у валюті держави-відповідача за курсом, що застосовується на дату розрахунку; (б) з моменту закінчення згаданих трьох місяців до моменту розрахунку на зазначену суму

виплачуватимуться прості відсотки за ставкою, рівною граничній ставці Європейського центрального банку протягом періоду затримки платежу, плюс три відсоткові пункти;

Суд відхиляє решту вимог заявників про справедливу сатисфакцію.

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Берлізев проти України» від 08 липня 2021 року (Заява № 43571/12)¹⁷

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

Ст. 6 «Право на справедливий суд»;

Ст. 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя».

Обставини справи

Заява стосується порушення статті 8 Конвенції, а саме засудження у вчиненні хабара, що ґрунтувалося на незаконно отриманих доказах.

Факти справи, подані сторонами, можна узагальнити наступним чином.

На час розгляду справи заявник обіймав посаду заступника головного інспектора праці у Тернопільській області.

У період з 30 березня по 7 квітня 2010 року заявник кілька разів спілкувався з Г., директором приватної компанії, щодо невідповідності останньої нормам трудового законодавства. За словами заявника, Г. неодноразово пропонував врегулювати це питання неофіційно з ним, натякаючи йому на грошову винагороду. Заявник відхилив ці пропозиції.

7 квітня 2010 р. Г., який був колишнім поліцейським, подав письмову скаргу до поліції, в якій стверджував, що заявник вимагав від нього 3000 українських гривень в обмін на нерозкриття порушень трудового законодавства, вчинених Г. на його підприємстві.

Того ж дня слідчий Тернопільської міської прокуратури розпочав кримінальне провадження щодо заявника за хабарництво.

¹⁷ Judgment of the European Court of Human Rights in case of BERLIZEV v. UKRAINE. (Application no. 43571/12). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr/?i=001-210850>

Поліція передала Г. кілька банкнот, позначених люмінесцентною речовиною, видимою лише при спеціальному освітленні, для передачі заявнику як хабара.

Пізніше того ж дня Г. пішов до офісу заявника і, коли вийшов, повідомив поліцію, що доставив гроші. Для запису операції використовувалася відеокамера.

Поліція увійшла до кабінету заявника разом із двома понятими. Одним із понять був студент Тернопільського відділення Академії внутрішніх справ. Позначені банкноти були знайдені у шухляді письмового столу заявника. Люмінесцентна речовина нібито була виявлена на одному з пальців заявника. Потім офіцери протерли руки заявника марлевым тампоном для збору люмінесцентних залишків.

У травні 2010 року поліція надала слідчому, який вів кримінальну справу, відеозапис таємної операції 7 квітня 2010 року та повідомила слідчого, що це відеозйомка проводилася в рамках оперативно-технічної діяльності поліції. Вони також надали звіт, у якому зазначено, що технічні засоби для отримання цієї інформації були використані на підставі розділу 8 Закону про оперативно-розшукову діяльність.

Заявника звинуватили у отриманні хабара.

Під час судового розгляду заявник відкинув звинувачення. Він стверджував, що ніколи не вимагав хабара і що відхилив неодноразові пропозиції Г. Він стверджував, що під час засідання Г. поклав готівку у шухляду заявника, коли він короткий час перебував у іншій кімнаті, користувався ксероксним апаратом. Тому заявник наполягав на тому, що банкноти були підкинуті в його кабінеті.

27 грудня 2010 року Тернопільський міський суд визнав заявника винним в отриманні хабара від Г. і засудив його до п'яти років позбавлення волі умовно з випробувальним терміном.

Суд, зокрема, посилався на свідчення, надані Г. під час судового розгляду, та на те, що він виклав деталі свого спілкування із заявником та послідовно описав послідовність подій, що мали місце 7 квітня 2010 року. Суд взяв до уваги заяви поліцейських та понять, які заявили, що на одному з пальців заявника була люмінесцентна речовина. Інші два свідки, які працювали з

заявником і були присутні під час операції, заявили, що не бачили на руках заявника люмінесцентної речовини.

Потім суд на підставі висновку експерта, прийшовши до висновку, що марлевий тампон, використаний для обтирання рук заявника, містив люмінесцентні залишки. Суд далі заявив, що, згідно відеозапису операції, Г. мав розмову із заявником, під час якої Г. опустил руку і сказав заявникові «тут три», після чого був звук відкривання та закривання шухляди. Суд додатково посилався на інші докази, включаючи звіт про огляд кабінету заявника, який передбачав, що неможливо дістатися до шухляди письмового столу заявника, не піднявшись з крісла біля його столу (на якому сидів Г.).

За наступною апеляційною скаргою 9 березня 2011 року Апеляційний суд Тернопільської області залишив вирок заявника без змін. Суд вважає, що вину заявника підтвердили наявні докази, належним чином досліджені та оцінені судом першої інстанції. Він посилався на відеозапис розмови між Г. та заявником, зробивши висновок, що заявник прийняв хабар.

Заявник оскаржив правові питання, стверджуючи, що Г. неодноразово, але безуспішно підбурював його до отримання хабара, і що він врешті-решт підкинув гроші в офісі заявника. Заявник стверджував, що Г. був колишнім поліцейським і знав співробітника поліції, відповідального за таємну операцію. Потім заявник стверджував, що докази у матеріалах були отримані незаконно, зокрема, відеозапис прихованої операції був незаконним, оскільки він не був дозволений судом, що порушує розділ 8 закону про оперативно-розшукову діяльність. Він стверджував, що були й інші процесуальні порушення, які вимагали скасування обвинувального вироку та припинення кримінального провадження через відсутність ознак складу злочину.

24 січня 2012 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, який діяв як касаційний суд, залишив обвинувальний вирок у силі. Він вважав, що факти, встановлені судами, ґрунтуються на сукупності доказів, належним чином вивчених та оцінених під час судового провадження. Касаційний суд визнав, що заявлені порушення процесуального закону були незначними і не могли вплинути на висновки судів

нижчих інстанцій. У зв'язку з цим суд касаційної інстанції ухвалив таке.

«Жодних порушень Європейської конвенції з прав людини, про які йдеться у додатку до касаційної скарги, не встановлено.

Колегія суддів [касаційного суду] не виявила істотних порушень кримінально-процесуального законодавства, які могли б вплинути на правильність висновків, зроблених судами першої та апеляційної інстанцій».

Беручи до уваги вищезазначені міркування, зокрема наявні процесуальні гарантії передбачені національним законодавством, які заявник не застосував послідовно, Суд не може зробити висновок, що принцип справедливості ведення кримінального провадження проти нього був порушений. Таким чином, ця скарга є явно необґрунтованою та має бути відхилена як неприйнятна відповідно до пунктів 3 (а) та 4 статті 35 Конвенції.

Рішення Суду:

Суд одноголосно оголошує скаргу за статтею 8 Конвенції прийнятною, а решту заяв – неприйнятними;

Постановляє, що мало місце порушення статті 8 Конвенції;

Суд одноголосно постановляє: (а) що держава – відповідач має сплатити заявнику протягом трьох місяців з дати набрання законної сили рішення відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції такі суми, які мають бути конвертовані у валюту держави – відповідача за курсом, що діє на дату розрахунку: (i) 4500 євро (чотири тисячі п'ятсот євро) плюс будь-який податок, який може стягуватися, на відшкодування моральної шкоди; (ii) 1500 євро (тисяча п'ятсот євро) плюс будь-який податок, який може бути стягнений із заявника, стосовно судових витрат; (b) з моменту закінчення згаданих трьох місяців до моменту розрахунку на зазначену суму виплачуватимуться прості відсотки за ставкою, рівною граничній ставці Європейського центрального банку протягом періоду затримки платежу, плюс три відсоткові пункти;

Суд одноголосно відхиляє решту вимог заявника про справедливу сатисфакцію.

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Сілі проти України» від 08 липня 2021 року (Заява № 42903/14)¹⁸

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

Ст. 3 «Заборона катування»;

Ст. 1 Протоколу 1 «Право на мирне володіння своїм майном».

Обставини справи

Справа стосується матеріальних умов утримання заявника у в'язниці та його невдалі спроби отримати пенсію по інвалідності під час тримання під вартою.

Факти справи, подані сторонами, можна узагальнити наступним чином.

I. Умови утримання в Ромненській тюрмі №. 56

Заявник відбував покарання у вигляді довічного ув'язнення у в'язниці міста Ромни № 56: з 14 березня 2009 р. по 2 вересня 2011 р., з 22 грудня 2011 р. по 4 травня 2014 р., з 24 липня 2014 р. по 14 березня 2016 р., з 4 червня по 14 вересня 2016 р., з 4 липня по 4 серпня 2018 р., з 14 вересня по 4 вересня жовтень 2018 року та з 24 грудня 2018 року по 14 вересня 2019 року. У проміжки часу заявника утримували в інших ізоляторах, очевидно, для полегшення його участі у кримінальних розслідуваннях, що тривають.

Щотижня заявника переводили в іншу камеру. Протягом усього періоду утримання під вартою у Роменській тюрмі № 56, він утримувався майже в кожній камері сектору максимальної безпеки (а саме в камерах № 1-7 та 11 20 блоку № 1 та камерах № 4-10 та 19-25 відділення № 2). Камери були переповнені і часто містили чотирьох в'язнів замість попередньо передбаченої місткості для двох. Вони були обладнані двоярусними ліжками, що було вкрай незручно. Заявник, зокрема, зазначив, що він перебував у камері з трьома іншими в'язнями: з 17 червня по 2 вересня 2011 року, з 20 серпня 2013 року по 4 травня 2014 року та з 24 грудня 2018 року по 8 січня 2019 року. Він надав імена цих в'язнів та вказав номери камер.

¹⁸ Judgment of the European Court of Human Rights in case of SILI v. UKRAINE. (Application no. 42903/14) URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-210851>

У камерах не було штучної або природної вентиляції, і заявник піддавався пасивному курінню від однокамерників. Було дуже волого, а стіни покритися цвілью. Взимку також було надзвичайно холодно, а влітку спека була нестерпною. Туалет був відділений від житлової зони лише низькою перегородкою. Він не був обладнаний зігнутими трубами, що запобігають виникненню неприємного запаху, а неприємний запах постійно залишався у повітрі. Засудженим не надавали ніяких предметів гігієни першої необхідності, окрім 200 г. мила на місяць, що було явно недостатнім. Заявник мав доступ до душових кабін кожні два тижні. У в'язниці було багато щурів. Їжі були мізерних порцій. Ніколи не подавали свіжих фруктів.

Після скарг заявника до органів прокуратури щодо поганих умов утримання, у січні 2019 року його перевели з камери для курців, де розміщувалося чотири в'язні, у камеру для некурців, у якій перебували двоє в'язнів. Він пробув у цій камері до 14 вересня 2019 року.

У жовтні 2019 року один із в'язнів, з яким заявник кілька разів перебував у камері, скаржився органам прокуратури та судам, зокрема, на постійний неприємний запах у камерах через неадекватну сантехніку. Заявник надав до суду копію звіту місцевого прокурора від 7 лютого 2020 року, виданого після огляду дев'яти різних камер у відділенні № 2 сектору максимальної безпеки, який був складений у відповідь на вищезгадану скаргу. Прокурор визнав неможливим визначити шляхом візуального огляду, чи обладнані туалети зігнутими трубами, щоб запобігти неприємним запахам. Як можна побачити на фотографіях, що додаються до цього звіту, туалет був відокремлений від житлової зони перегородкою на висоту приблизно один метр.

Заявник також подав копію ухвали Роменського міського суду від 3 березня 2020 року, якою цю скаргу частково було задоволено. Суддя постановив, що адміністрація в'язниці не спростувала твердження позивача про неприємний запах і зобов'язав її встановити належні трубопроводи, що запобігають витіканню нечистот із стічних вод у камерах.

Звіт уряду

Заявника утримували у камері № 1 блоку № 2. Вона мала площу 8,2 кв. м і була призначена для двох ув'язнених. Туалет був відокремлений від житлової зони суцільною перегородкою. Харчування відповідало чинним законодавчим нормам. Примітно, що ув'язнені отримували триразове харчування, а якість їжі перевіряли перед кожним прийомом їжі. Крім того, ув'язнені мали доступ до душової та пральні, міняли постільну білизну та щотижня отримували мило та миючі засоби.

Заявник не подавав жодних скарг до адміністрації в'язниці. Хоча він одного разу скаржився у прокуратуру на умови утримання, пізніше він відкликав цю скаргу.

II. Право на пенсію по інвалідності

У 1987 році заявник втратив зір на праве око внаслідок травми. Незабаром після цього було видано медичну довідку про те, що його стан становить інвалідність третього ступеня. Це свідоцтво діяло протягом обмеженого періоду часу, і заявник не домагався його поновлення. Він також не звертався за пенсією по інвалідності, перебуваючи під вартою (до 2004 року).

В. Спроби заявника отримати пенсію по інвалідності у в'язниці

За словами заявника, починаючи з 2004 р. він регулярно просив адміністрацію місць тримання під вартою організувати його огляд медико-соціальною експертною комісією (органом, компетентним видавати свідоцтва про інвалідність) та допомагати йому у формальностях щодо визнання його права на пенсію по інвалідності. Незважаючи на те, що ця експертиза, нарешті, була проведена у 2016 році, заявнику нібито ніколи не надавалася допомога з метою оформлення його права на пенсію по інвалідності.

За словами Уряду, заявник ніколи не просив подати заявку на пенсію по інвалідності і просив експертизу лише у 2016 році.

Уряд подав до Суду копію інформаційної записки, виданої Ромненською в'язницею № 56 стосовно всіх прохань та заяв, поданих заявником до адміністрації протягом усього періоду його утримання у цій в'язниці. Як зазначено у цьому документі, 28

листопада 2012 року він попросив і отримав пояснення щодо процедури оформлення пенсії по інвалідності відповідно до статті 122 Кримінально-виконавчого кодексу України.

13 червня 2016 року місцева медико-соціальна експертна комісія оглянула заявника, вперше за час його перебування під вартою. Він був визнаний інвалідом третьої групи через стан очей. Свідоцтво про інвалідність діяло до 1 липня 2018 року, після чого був необхідний повторний огляд.

24 червня 2016 року комісія передала свій звіт місцевому офісу Пенсійного фонду.

За словами заявника, щомісяця з того часу він подавав заяви до адміністрації в'язниці м. Ромни № 56 та пізніше до адміністрації Сумського слідчого ізолятора (СІЗО) про допомогу в отриманні пенсії по інвалідності. Він також нібито надсилав листи до Пенсійного фонду, які залишалися без відповіді.

Наступний черговий огляд заявника медико-соціальною експертною комісією був призначений на 13 червня 2018 року у в'язниці м. Ромни № 56. Однак це не було здійснено, як планувалося, з огляду на те, що заявника в цей час утримували у Сумському СІЗО. За словами Уряду, заявник не просив такої експертизи до початку 2019 року. За словами заявника, він робив це постійно, коли мав можливість.

5 травня 2018 року заявник звернувся до Сумського обласного центру безоплатної вторинної правової допомоги за допомогою у підготовці процесуальних документів, необхідних для отримання пенсії по інвалідності. 29 травня 2018 року йому призначили адвоката. 21 вересня 2018 року цього адвоката замінили на іншого. За словами заявника, він не отримав жодної допомоги від цих адвокатів.

4 січня 2019 року заявника оглянула медико-соціальна експертна комісія, яка вирішила, що його інвалідність третього ступеня є постійною і що подальші повторні оцінки не потрібні.

16 січня 2019 року комісія повідомила Пенсійний фонд про своє рішення.

26 лютого 2019 року Сумське регіональне управління Пенсійного фонду повідомило управителю в'язниці м. Ромни № 56,

що вони отримали звіт комісії від 4 січня 2019 року про інвалідність заявника та «що питання пенсії ув'язненого розглядалося».

12 травня 2020 року заявник знову звернувся до Сумського обласного центру безоплатної вторинної правової допомоги. 20 травня 2020 року його директор відповів йому, що заява не може бути прийнята, оскільки вона стосується кількох різних питань (включаючи юридичне представництво заявника у кількох судах кримінального провадження, право на пенсію по інвалідності та переведення до іншої в'язниці). Заявнику було запропоновано подати окрему заяву щодо кожного питання. Невідомо, чи він це зробив.

С. Інша інформація

Згідно з інформацією, наданою урядом, шість в'язнів Ромненської тюрми № 56, четверо з яких відбувають довічне ув'язнення, одержують пенсії різних типів.

Рішення Суду:

Суд більшістю голосів оголошує скаргу щодо умов утримання заявника у в'язниці Ромни № 56 прийнятними, а решта заяви – непринятною;

Суд одноголосно постановляє, що мало місце порушення статті 3 Конвенції;

Суд постановляє, одноголосно,

(а) що держава – відповідач має сплатити заявнику протягом трьох місяців з дати набрання законної сили рішення відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції такі суми плюс будь-який податок, який може стягуватися із заявника, конвертувати у валюту держави – відповідача за курсом, що застосовується на дату розрахунку: (i) 10000 євро (десять тисяч євро) відшкодування моральної шкоди; (ii) 1450 євро (тисяча чотириста п'ятдесят євро) на компенсацію судових витрат у Суді (сплачується на банківський рахунок адвоката заявника, пана Тарахало); (b) з моменту закінчення згаданих трьох місяців до моменту розрахунку на зазначену суму виплачуватимуться прості відсотки за ставкою, рівною граничній ставці Європейського центрального банку протягом періоду затримки платежу, плюс три відсоткові пункти;

Суд відхилив, п'ятьма голосами проти двох, решту вимог заявника про справедливу сатисфакцію.

Окремі думки суддів Юдківської і Гюсейнова

Ця справа порушує важливе питання щодо обсягу позитивних зобов'язань держави перед ув'язненим у соціально-економічній сфері. На відміну від більшості, ми вважаємо, що у цій справі українська влада порушила не лише статтю 3, а й статтю 1 Протоколу № 1.

Скарга заявника за статтею 1 Протоколу № 1 стосувалася його невдалих спроб отримати пенсію по інвалідності під час відбування покарання у вигляді довічного ув'язнення. На думку більшості, заявник «не обґрунтував свої твердження про відсутність допомоги щодо проходження процедури оформлення», якої слід дотримуватися з цією метою, і на цій підставі скарга була визнана явно необґрунтованою. З повагою, ми не згодні.

По-перше, відповідно до усталеної практики Суду, стаття 1 Протоколу № 1 передбачає як негативні, так і позитивні зобов'язання для держав-учасниць. Позитивні зобов'язання, що випливають із цього положення, можуть вимагати від держави – учасниці вжиття заходів, необхідних для захисту права власності. Це особливо вірно, коли існує прямий зв'язок між заходами, які заявник може законно очікувати від влади, та його ефективним користуванням своїм майном.

Оцінюючи дотримання статті 1 Протоколу № 1, Суд повинен провести загальну перевірку різних спірних інтересів, маючи на увазі, що Конвенція покликана захищати права, які є «практичні та ефективні». Він повинен поглянути вище і дослідити реальність ситуації, на яку скаржаться. Така оцінка може включати поведінку сторін, включаючи засоби, що використовуються державою, та їх застосування. У цьому контексті слід підкреслити, що невизначеність – будь то законодавча, адміністративна чи така, що випливає з практики, що застосовується владою – є чинником, який слід брати до уваги при оцінці поведінки держави.

У цій справі заявник, який стверджував, що він має право на пенсію з інвалідності, ніколи не отримував цієї пенсії. Тим не менш, також не було відхилено його прохання про це. Особливістю ситуації заявника є те, що він, очевидно, навіть не подав офіційної

заяви про призначення пенсії по інвалідності. Заявник звинуватив органи влади у тому, що вони не спростили йому доступ до відповідних послуг та інформації з метою дотримання всіх необхідних формальностей та оформлення його права на пенсію по інвалідності.

Примітно, що Уряд не ставив під сумнів право заявника на пенсію по інвалідності як таке, або принаймні не заперечував, що заявник мав підстави вимагати її. Однак, незалежно від того, чи міг заявник законно розраховувати на отримання такої пенсії, він відповідно до закону мав право подати заяву про призначення пенсії та на розгляд його заяви та, крім того, відповідно до пункту 3 статті 122 Кримінально-виконавчого кодексу України, очікувати, що адміністрація в'язниці «всіляко сприятиме його зусиллям у підготовці та поданні необхідних документів». Іншими словами, держава, діючи відповідно до свого вільного розсуду, визначаючи кроки, які необхідно вжити для забезпечення дотримання Конвенції, поклала вищезгадане позитивне зобов'язання на тюремну інституцію з метою забезпечення ефективного здійснення в'язнями своїх майнових прав, пов'язаних з отриманням пенсії з інвалідності. Нібито невиконання адміністрацією в'язниці цього обов'язку у справі заявника є, як зазначалося вище, сутністю його скарг до Суду.

З матеріалів справи випливає, що зазначене позитивне зобов'язання не було дотримано. Ми підкреслюємо, що з огляду на його вразливість з боку органів влади, які здійснювали повний контроль над ним протягом усього часу його утримання, заявник не зміг реалізувати свої права, передбачені статтею 1 Протоколу № 1, без їхньої допомоги.

Сторони не згодні щодо того, чи звертався заявник до адміністрації в'язниці за допомогою, окрім обстеження медико-соціальною експертною комісією (органом, компетентним видавати свідоцтва про інвалідність). Сторони також не погоджуються щодо дати першого такого запиту.

У зв'язку з цим слід зазначити, що, як підтверджується матеріалами справи, заявник поцікавився процедурою, яку слід дотримуватись з метою отримання пенсії з інвалідності не пізніше листопада 2012 року. Хоча в записках згадувалося, що йому були надані деякі пояснення, ні форма, ні зміст цих пояснень не

зрозумілі. Зокрема, невідомо, чи було заявнику відомо про встановлену законом форму заяви, яку необхідно заповнити, у його випадку, чи він зміг поставити будь-які питання та отримати задовільні відповіді з цього приводу. Іншими словами, зацікавленість заявника в отриманні пенсії з інвалідності не отримала жодних подальших заходів від органів влади, окрім «пояснень», повнота яких не встановлена.

Крім того, ми повинні взяти до уваги безперечний факт, що медико-соціальна експертна комісія вперше оглянула заявника 13 червня 2016 року з метою вирішення питання про те, чи вважати його стан інвалідністю, і якщо так, якої тяжкості. Для органів влади повинно було бути очевидним, що заявник звернувся до цієї експертизи з метою врешті-решт отримати пенсію по інвалідності. Це також підтверджується тим, що звіт комісії був переданий до місцевого органу пенсійного забезпечення. Однак адміністрація в'язниці не вжила жодних заходів, щоб допомогти заявнику завершити всі процедури та надати до цього органу всі необхідні документи.

Інший безперечний факт, що має значення, полягає в тому, що заявник неодноразово звертався за допомогою до центру правової допомоги щодо отримання пенсії по інвалідності, і що його заяви або не були розглянуті, або були відхилені за формальними підставами.

Ми вважаємо вищезазначені міркування достатніми для того, щоб зробити висновок про те, що державні органи не виконали своїх зобов'язань. В силу національного законодавства ці органи зобов'язані сприяти реалізації права заявника на пенсію по інвалідності. Відтак, вважаємо, що скарга заявника є прийнятною та в діях держави – відповідача мало місце порушення статті 1 Протоколу № 1.

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Нечай проти України» від 01 липня 2021 року (Заява № 15360/10)¹⁹

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

Ст. 5 «Право на свободу та особисту недоторканність»;

¹⁹ Judgment of the European Court of Human Rights in case of NECHAY v. UKRAINE. (Application no. 15360/10) URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-210765>

Ст. 6 «Право на справедливий суд»;

Ст. 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту».

Обставини справи

Заявник скаржився за пунктом 3 статті 5 Конвенції на тривалість його попереднього ув'язнення, а також за пунктом 1 статті 6 та статтею 13 Конвенції на надмірну тривалість кримінального провадження проти нього та відсутність ефективних засобів правового захисту.

Факти справи, подані сторонами, можна узагальнити наступним чином.

26 лютого 2004 року батька заявника знайшли мертвим у квартирі заявника. У нього були численні травми.

27 лютого 2004 року заявника було заарештовано за підозрою у вбивстві батька, а наступного дня проти нього було розпочато кримінальне провадження.

3 березня 2004 року Дніпровський районний суд м. Києва (далі - районний суд) призначив заявникові запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на тій підставі, що він підозрюється у вчиненні тяжкого злочину і може продовжити свою злочинну діяльність, ухилитися від розслідування та судового розгляду, а також перешкоджати встановленню істини.

21 квітня 2004 року районний суд продовжив строк тримання заявника під вартою до 29 травня 2004 року на тих самих підставах, що зазначені у його рішенні від 3 березня 2004 року.

26 травня 2004 р. Прокуратура Дніпровського району м. Києва ("районна прокуратура") передала справу заявника до районного суду, щоб той ухвалив рішення про примусове психіатричне лікування заявника.

Суд призначив психіатричну експертизу, яка встановила, що заявник розумів характер та зміст власних дій на момент вбивства його батька і мав змогу контролювати їх, але на момент обстеження він страждав на тимчасовий психічний розлад, що вимагає обов'язкового психіатричного лікування.

21 червня 2004 року районний суд постановив, що заявник мав проходити примусове лікування в психіатричній лікарні суворого режиму, поки він не одужає, і зазначив, що після одужання заявник

може бути притягнутий до кримінальної відповідальності. Рішення суду не містило жодних ознак того, що кримінальне провадження щодо заявника було зупинено або припинено.

19 липня 2004 року заявника помістили у Дніпропетровську психіатричну лікарню № 72.

20 січня 2005 року комісія медичних експертів дала висновок про задовільний стан пацієнта та його виписку.

9 лютого 2005 року психіатр, який лікував заявника, надіслав запит до районного суду з проханням скасувати рішення про примусове психіатричне лікування заявника. Запит надійшов до районного суду 14 лютого 2005 року.

4 квітня 2005 року районний суд розглянув поданий запит. Резолютивна частина цього рішення не містила вказівок на те, що кримінальне провадження проти заявника буде відновлено. Тією ж постановою районний суд передав справу до прокуратури району для подальшого розслідування та підтвердив застосування до заявника обраний попередній запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

16 червня 2005 року заявника перевели з лікарні до Київського слідчого ізолятора (СІЗО).

14 липня 2005 року Апеляційний суд м. Києва ("Апеляційний суд") продовжив строк тримання заявника під вартою до шести місяців, вказавши, що немає підстав для зміни запобіжного заходу.

26 грудня 2006 року районний суд визнав заявника винним у вбивстві та засудив його до восьми років позбавлення волі.

14 лютого 2008 року Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та передав справу на повторне розслідування до органів прокуратури. Затримання заявника було продовжено без зазначення будь-яких підстав.

13 травня 2008 року Апеляційний суд продовжив строк тримання заявника під вартою до дев'яти місяців, вказавши, що немає підстав для зміни запобіжного заходу.

15 червня 2009 року районний суд визнав заявника винним у нанесенні тяжких тілесних ушкоджень, які спричинили смерть, і засудив його до семи з половиною років позбавлення волі.

26 жовтня 2009 року Апеляційний суд скасував рішення районного суду та передав справу до органів прокуратури. Тримання заявника під вартою було продовжено без будь-яких причин.

1 квітня 2010 року районний суд відхилив ще одну заяву про звільнення з під варти, подану заявником.

1 серпня 2011 р. районний суд відхилив ще одну заяву про звільнення, подану заявником, посилаючись на ті ж причини, що й у постанові від 1 квітня 2010 р.

5 вересня 2011 року районний суд вирішив звільнити заявника з під варти на тій підставі, що він був засуджений до семи з половиною років позбавлення волі і не було підстав вважати, що він може бути засуджений до більшого терміну, а цей строк минув. Суд вирішив замінити тримання заявника під вартою на особисте зобов'язання.

2 листопада 2011 року районний суд визнав заявника винним у нанесенні смертельних тілесних ушкоджень та засудив його до семи з половиною років позбавлення волі. Суд врахував період часу, який заявник провів під вартою – з 27 лютого 2004 року по 5 вересня 2011 року – і таким чином дійшов висновку, що він уже відбув покарання.

12 березня 2012 року Апеляційний суд залишив без змін рішення суду першої інстанції.

1 листопада 2012 року Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ («Вищий спеціалізований суд») скасував рішення Апеляційного суду та передав справу на новий розгляд до цього суду.

17 червня 2013 року Апеляційний суд розглянув справу заявника та залишив рішення районного суду від 2 листопада 2011 року в силі.

25 березня 2014 року Вищий спеціалізований суд скасував рішення Апеляційного суду та знову передав справу до суду для нового розгляду.

19 липня 2016 року Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції від 2 листопада 2011 року та закрити кримінальне

провадження щодо заявника у зв'язку з відсутністю доказів його причетності до злочину.

14 червня 2017 року Вищий спеціалізований суд відхилив апеляційну скаргу, подану прокурором, та залишив без змін рішення Апеляційного суду від 19 липня 2016 року.

Рішення Суду:

Суд одноголосно оголошує заяву прийнятною;

Суд одноголосно постановляє, що мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції;

Суд одноголосно постановляє, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;

Суд одноголосно постановляє, що мало місце порушення статті 13 Конвенції;

Суд одноголосно постановляє: (а) держава – відповідач має сплатити заявнику протягом трьох місяців з дати набрання законної сили рішення відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції 5 500 євро (п'ять тисяч п'ятсот євро) плюс будь-який податок, що може бути стягнений у частині моральної шкоди, конвертованої у валюту держави-відповідача за курсом, що застосовується на дату розрахунку; (б) з моменту закінчення згаданих трьох місяців до моменту розрахунку на зазначену суму виплачуватимуться прості відсотки за ставкою, рівною граничній ставці Європейського центрального банку протягом періоду затримки платежу, плюс три відсоткові пункти;

Суд відхиляє решту вимог заявника про справедливую сатисфакцію.

IV. РОЗВИТОК ДОКТРИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Конференція про майбутнє Європи – відображення сучасних трендів реалізації принципів демократії

Події, що відбувалися з 17 по 19 вересня у м. Страсбург є новим приводом, аби замислитися про актуальність удосконалення інституційного механізму демократії, зокрема через урізноманітнення, з урахуванням реалій XXI століття, елементів партисипації. Так, перша з чотирьох груп осіб у форматі панелі громадян Європи розпочала обговорення фундаментальних для них та ЄС питань, за результатами якого учасники формуватимуть певні пропозиції²⁰. Означений захід становить одну зі складових Конференції про майбутнє Європи, який, на наш погляд, є проявом модерного переосмислення безпосередньої демократії.

18 березня 2021 року підписано Спільну декларацію Європейського Парламенту, Ради ЄС та Європейської Комісії з промовистою назвою «Взаємодія з громадянами заради демократії – побудова більш стійкої Європи»²¹. Передбачається до весни 2022 року отримати «громадянську візу» щодо подальшого розвитку ЄС. До обговорення запропоновано такі питання: економіка, соціальна справедливість, робочі місця, освіта, молодь, культура, спорт, цифрова трансформація, демократія, верховенство права, безпека; зміна клімату, навколишнє середовище, охорона здоров'я; ЄС у світі; міграція.

Протягом 2021 - початку 2022 року мають відбутися різномасштабні заходи в наступних форматах:

²⁰ Conference on the Future of Europe. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_4745 .

²¹ Joint Declaration of the European Parliament, the Council and the European Commission on the Conference on the Future of Europe Engaging with citizens for democracy – Building a more resilient Europe 2021/C 91 I/01. OJ C 91I,18.3.2021, p. 1–4. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021C0318%2801%29>.

- багатомовна онлайн-платформа – для обміну ідеями та онлайн-матеріалами, які збиратимуться, аналізуватимуться та публікуватимуться протягом усієї Конференції;
- децентралізовані заходи – онлайн, оффлайн та гібридні заходи, які здійснюватимуться окремими громадянами чи організаціями, а також національними, регіональними та місцевими органами влади держав-учасниць;
- панелі громадян Європи – для дискусій групами громадян щодо різних тем та висування власних пропозицій;
- пленарні засідання Конференції – для забезпечення обговорення рекомендацій національних та європейських груп громадян, згрупованих за темами, без заздалегідь визначеного результату та без заздалегідь визначених сфер політики. Пленарне засідання Конференції буде складатися з представників Європейського Парламенту, Ради ЄС та Європейської Комісії, а також представників усіх національних парламентів на рівних умовах та громадян. Також будуть представлені Комітет регіонів, економічний та соціальний комітет, соціальні партнери та громадянське суспільство. Високий представник Союзу із закордонних справ та політики безпеки приєднається до обговорення міжнародної ролі ЄС. Крім цього, можуть запрошуватися представники ключових зацікавлених сторін. Виконавча рада оприлюднить висновки пленарного засідання Конференції.

Вартує вивчення, на наш погляд, методологія організації громадського обговорення. Так, групи громадян формуватимуться з урахуванням репрезентативності щодо територіального представництва, статі, віку, соціально-економічного походження та/або рівня освіти. Третина учасників кожної групи має бути молодше 25 років. Загальна кількість учасників – 800 осіб, по 200 у кожній панелі.

Наразі ми є свідками поступового розширення як доктрини, так й практики участі громадян у процесі розроблення та ухвалення рішень на рівні ЄС. Варто порівняти еволюцію відповідних положень двох базових європейських угод: Маастріхтської 1992

року (статті 8b, 8d) та Лісабонської 2007 року (статті 8, 8А, 8В)²². Від права обирати та бути обраним до Європейського парламенту, подання петиції до Європейського парламенту та звернення до омбудсмена – до запровадження механізму громадянської ініціативи на рівні ЄС. Цьогорічні заходи в межах Конференції не лише, як видається, формуватимуть майбутню європейську політику, а також сприятимуть розвитку бачення та реалізації принципів демократії у контексті сучасних суспільних трендів – інклюзивність та прозорість.

²² Treaty on European Union. OJ C 191, 29.7.1992, p. 1–112. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A11992M%2FTXT>; Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. OJ C 306, 17.12.2007, p. 1–271. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>.

РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Липень – вересень 2021 р.

Редакційна колегія серії:

Гріненко О. О.

Випуск підготували:

Кондратова А. М.,
Телькінєна Т. Е., Юрченко С. М.

Відповідальна за випуск:

Кондратова А. М.

Формат 60x90/16. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 3,07. Обл.–вид. арк. 4,01.

Оригінал–макет підготовлено в
Інституті законодавства Верховної Ради України
04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4.